

EEN ASPECT VAN DE INVLOED VAN PRIJSSTIJGINGEN VAN VOORRADEN OP DE WINST

door H. Franse

Het Limperg-nummer van het M.A.B. (verschenen in december 1959) bevat twee artikelen die zich bezig houden met de invloed van prijswijzigingen op de waardering van voorraden. Dit gelijktijdig verschijnen leidt ertoe, meer nog dan anders het geval zou zijn geweest, om de in deze artikelen tot uiting gebrachte opvattingen met elkaar te vergelijken.

De artikelen die ik hier op het oog heb, zijn:

„De voorraad in de jaarrekening” door *J. de Jong*, ec. drs. (blz. 509 e.v.) en „De IJzeren Voorraad - Van technisch minimaal naar economisch maximaal” door Prof. Dr. *F. L. van Muiswinkel* (blz. 535 e.v.). Zonder tekort te willen doen aan de waardevolle behandeling van andere aspecten in deze bijdragen, is voor een onderlinge vergelijking van primaire betekenis, welke invloed prijsstijgingen van voorraden naar de mening van de schrijvers hebben op de jaarwinst. Ik zal mij derhalve in dit artikel tot dit ene aspect beperken en met name niet ingaan op het aspect in welke periode de winst of het verlies als zodanig verantwoord dient te worden.

De Jong stelt nu ten aanzien van dit belangrijke punt dat prijsstijging ten aanzien van de *normale technische voorraad* geen bestanddeel vormt van de winst omdat deze waardevermindering aangeeft het vermogen dat meer dan voorheen benodigd is voor het aanhouden van deze voorraad; de prijsstijgingen ten aanzien van alle andere componenten van de economische voorraad leiden te eniger tijd tot winst resp. verlies. *Van Muiswinkel* daarentegen houdt buiten de winst de prijsstijgingen met betrekking tot de door hem geïntroduceerde *ma.r.e.v.* (*maximale reële economische voorraad gedurende het boekjaar*).

Beide schrijvers hebben ongetwijfeld hetzelfde doel voor ogen, dat door *De Jong* wordt omschreven als „de ongestoorde voortzetting van het bedrijf” en door *Van Muiswinkel* als „de continuïteit van het bedrijf”. Van belang is dus om te onderzoeken of de door de schrijvers voorgestelde systemen hier inderdaad toe leiden en voor dit onderzoek is allereerst nodig dat we een scherp beeld krijgen van de inhoud van de beide genoemde voorraadbegrippen. *De Jong* geeft als definitie van de *normale technische voorraad*: „die technische voorraad, die bij een gegeven bedrijfsomvang is vereist voor de ongestoorde voortzetting van het bedrijf”. Bij de uitwerking veronderstelt deze schrijver voorlopig een voorraad die tengevolge van de grote diversiteit in artikelen bij voortduring om het gemiddelde niveau schommelt. Hij merkt hier echter later onder meer bij op, dat het, indien er sprake is van één artikel, waarvan de voorraad slechts eenmaal per jaar in zijn geheel kan worden aangekocht (bijv. suikerbieten), noodzakelijk zal zijn om de maximum-voorraad, dus niet de gemiddelde, als normale voorraad aan te merken. *Van Muiswinkel* geeft geen definitie van de *ma.r.e.v.* doch tekent bij dit begrip onder meer aan:

„de *ma.r.e.v.* is een positieve, niet speculatieve economische voorraad”,

„de *ma.r.e.v.* is voorts een maximale voorraadpositie die ook in het komende boekjaar te eniger tijd wederom moet worden ingenomen”,

„wanneer levertijd en verbruiksduur van de optimale bestelling samenvallen, is de

ma.r.e.v. gelijk aan de som van de technisch minimale voorraad en het dubbele van de optimale bestelgrootte (d.i. van de zojuist ontvangen normale inkoop en de onmiddellijk daarop volgende bestelling), op een tijdstip gedurende het boekjaar dat de bedrijfsdrukte normaliter het hoogst is" en

„Op de ma.r.e.v. mogen o.i. noch de voorverkopen van eindprodukten noch de termijnverkopen in mindering worden gebracht. De ma.r.e.v. bevat alleen de positieve voorraadelementen en is geen saldo van positieve en negatieve factoren”.

Begrijp ik beide schrijvers goed dan zal er, bij de hantering van de door hen voorgestelde systemen, in ieder geval een verschil ontstaan met betrekking tot de behandeling van de voorinkopen, doordat bij *De Jong* dit gedeelte van de economische voorraad niet begrepen is in de *normale technische voorraad* en bij *Van Muiswinkel* wèl in de *ma.r.e.v.* Voorts bestaat een overeenkomstig verschil ten aanzien van de surplus-voorraad (opgevat als dat deel van de technische voorraad, dat de normale technische voorraad overschrijdt), doch ik neem aan dat laatstbedoeld verschil niet zo belangrijk zal zijn, gezien enerzijds het onderzoek dat *De Jong* bij het bepalen van de normale technische voorraad instelt naar het al of niet in belangrijke mate werken van de diversiteitsfactor en anderzijds omdat valt aan te nemen dat *Van Muiswinkel* duidelijk speculatieve voorraadposities buiten de ma.r.e.v. houdt.

Nu wij aldus de beide begrippen met elkaar vergeleken hebben, valt tevens een overeenstemming op in dien zin, dat beide afwijken van de veel verbreide opvatting dat die vermogenstoename ten gevolge van prijswijzigingen moet worden „vastgehouden” die betrekking heeft op de *normale economische voorraad*. Ik meen dat een analyse van beider - zij het onderling afwijkend - verschil ten opzichte van de gebruikelijke opvatting van waarde zal zijn voor de vorming van een oordeel omtrent de doelmatigheid van de beide systemen.

De tekst van de beide artikelen biedt slechts tot beperkte hoogte een directe steun voor deze analyse. *De Jong* stelt als argument voor het standpunt dat vermogensaanwas ten gevolge van waardeestijging van de normale technische voorraad geen bestanddeel vormt van de winst, dat deze voorraad een (passief) produktiemiddel is; als argument voor het als winst of verlies aanmerken van de waardewijzigingen van de andere delen van de economische voorraad stelt hij dat het bestaan van een manco of een surplus (zijnde het verschil tussen werkelijke en normale technische voorraad) een (speculatieve) positie betekent, voortvloeiende uit de noodzaak tot aanvulling voor wat betreft het manco, resp. uit de op grond van verwachte prijsstijging verrichte aankoop van surplus. Uitdrukkelijk bestrijdt deze schrijver het standpunt dat de onderneming zich vrijwaart tegen de gevolgen van waardewijzigingen indien zij erin slaagt de economische voorraad op nul te handhaven en dat een separate beschouwing van de component technische voorraad niet nodig zou zijn. Omdat volgens schrijver de normale, technische voorraad de functie van produktiemiddel heeft, is handhaving van deze voorraad noodzakelijk voor de continuïteit van het bedrijf; dit geldt niet voor de (normale) economische voorraad.

De onmisbaarheid van de normale technische voorraad voor de bedrijfshuishouding is naar mijn mening evident. Dat het voor het zekerstellen van deze voorraad noodzakelijk is om de vermogensstijgingen vast te houden, welke met *deze* voorraad samenhangen en niet die welke samenhangen met de (normale) economische voorraad blijkt duidelijk wanneer we vaststellen dat het richten van

de belangstelling op de (normale) economische voorraad in feite, hoewel dit op het eerste gezicht paradoxaal lijkt, een beperking van de toepassing van het vervangingswaardebeginsel betekent. Ik wil dit aan de hand van het volgende voorbeeld illustreren. Stel dat in een bedrijf de volgende situatie bestaat:

GOEDEREN IN EENHEDEN

Normale technische voorraad	100	Manco	10
Voorinkopen	50	Voorverkopen	140
		Economische voorraad	0
	150		150
	150		150

De balans van dit bedrijf zal dan de volgende posten bevatten:

Normale technische voorraad	100 eenh.	Manco	10 eenh.
Voorinkopen	50 „	Voorverkopen	140 „
Contractdebiteuren	140 „	Contractcrediteuren	50 „
Teveel gebruikt	10 „ 1)	Vermogen ter financiering van de normale technische voorraad	100 „
	300 eenh.		300 eenh.
	300 eenh.		300 eenh.

Indien bij deze balanspositie prijsstijgingen optreden zal de beschouwingswijze die slechts rekening houdt met de economische voorraad niet voorzien in de noodzaak om het „Vermogen ter financiering van de normale technische voorraad” op een hoger guldenbedrag te brengen. Het door *De Jong* beschreven systeem doet dit daarentegen wel; hij past in feite het vervangingswaardebeginsel toe op de economische voorraad en op het saldo van „Contract debiteuren”, „Teveel gebruikt (ten opzichte van de normale technische voorraad)”¹⁾ en „Contractcrediteuren”. Deze integrale toepassing past blijkens het artikel dat Prof. Dr. C. F. Scheffer in het Limperg-nummer van het M.A.B. schreef („Vervangingswaardeleer en financiering”, blz. 550 e.v.) geheel in de gedachtengang die *De Jong* reeds elders²⁾ heeft ontwikkeld ten aanzien van de „gewone” debiteuren en crediteuren. Deze gedachte leidt naar mijn mening tot het in de aanvang gestelde doel, nl.: continuïteitshandhaving, doordat het vermogen, vereist voor de „normale technische voorraad” wordt aangepast aan de gestegen behoefte. Terecht wordt rekening gehouden met de realiteit dat tegenover de andere bestanddelen van de economische voorraad balansposten staan („Contractdebiteuren” enz.), die automatisch in de financiering van deze bestanddelen van de economische voorraad voorzien. Het in de beschouwing betrekken van deze in de geldsfeer liggende balansposten betekent niet dat nu ook het gehele - gecompliceerde - probleem van de invloed van prijswijzigingen (al of niet ten gevolge van waardewijzigingen van de munteenheid) op *alle* in de geldsfeer liggende activa en passiva in aanmerking moet worden genomen. De posten „Contractdebiteuren” enz. hebben nl. een bestendig en causaal verband met de componenten van de economische voorraad, terwijl een dergelijk verband tussen de overige kapitaals- en vermogenscomponenten niet bestaat.³⁾ Dat *De Jong* inderdaad zijn doel bereikt, moge ik

¹⁾ Deze post zal begrepen zijn in Debiteuren of Liquide middelen.

²⁾ Nl. op de vergadering van 25 januari 1958 van de Vereniging voor Belastingwetenschap.

³⁾ Voor wat de duurzame produktiemiddelen betreft moge ik verwijzen naar de slotopmerkingen en eveneens voor wat betreft vooruitbetaalde en vooruitontvangen bedragen.

- wellicht ten overvloede - illustreren met de volgende casus, welke aansluit op het reeds gegeven kwantitatieve cijfervoorbeeld. In de vier fasen van deze casus is aangenomen dat prijs II het dubbele van prijs I is, dat de bruto-ruilwinst $71\frac{1}{2}\%$ van de kostprijs bedraagt en dat de normale hoeveelheid liquide middelen f 20.— is.

A. BALANS BIJ PRIJS I

Gebouw	f 100.—	Manco	f 10.—
Normale technische voorraad	„ 100.—	Voorverkopen	„ 240.— ⁴⁾
Voorinkopen	„ 50.—	Contractcrediteuren	„ 50.—
Contractdebiteuren	„ 240.— ⁴⁾	Vereist vermogen	„ 320.—
Debiteuren	„ 100.—		
Liquide middelen	„ 30.—		
	<u>f 620.—</u>		<u>f 620.—</u>

B. DEZELFDE BALANS BIJ PRIJS II

Gebouw	f 100.—	Manco (f 10.— + f 10.—)	f 20.—
Normale technische voorraad (f 100.— + f 100.—)	„ 200.—	Voorverkopen (f 240.— + f 140.—)	„ 380.—
Voorinkopen (f 50.— + f 50.—)	„ 100.—	Contractcrediteuren	„ 50.—
Contractdebiteuren	„ 240.—	Vereist vermogen	„ 420.—
Debiteuren	„ 100.—	Speculatieresultaat:	
Liquide middelen	„ 30.—	Manco	f 10.—
		Voorverkopen	„ 140.—
			f 150.—
		Voorinkopen	„ 50.—
	<u>f 770.—</u>		<u>f 770.—</u>

C. DEZELFDE BALANS NA AFWIKKELING VOORINKOPEN EN -VERKOPEN EN NA AANVULLING TOT DE NORMALE TECHNISCHE VOORRAAD

Gebouw	f 100.—	Crediteuren	f 250.— ⁶⁾
Normale technische voorraad	„ 200.—	Vereist vermogen	„ 420.—
Debiteuren	„ 340.— ⁵⁾	Brutowinst $71\frac{1}{2}\%$ van f 140.—	„ 100.—
Liquide middelen	„ 30.—	Speculatieverlies	„ 100.—
	<u>f 670.—</u>		<u>f 670.—</u>

D. I DEZELFDE BALANS NA TERUGBRENGEN VAN DEBITEUREN EN CREDITEUREN TOT OUDE NIVEAU

Gebouw	f 100.—	Vereist vermogen	f 420.—
Normale technische voorraad	„ 200.—		
Debiteuren	„ 100.—		
Liquide middelen	„ 20.—		
	<u>f 420.—</u>		<u>f 420.—</u>

⁴⁾ $171\frac{1}{2}\%$ van f 140.—

⁵⁾ „Debiteuren” + „Contractdebiteuren” uit fase B.

⁶⁾ f 50.— („Contractcrediteuren” uit fase B) + f 200.— (nieuwe aankopen voor de aanvulling tot de normale technische voorraad).

D. II DEZELFDE BALANS BIJ ECONOMISCHE VOORRAAD
DIE OPNIEUW OP 0 IS GEBRACHT

Gebouw	f 100.—	Manco	f 20.—
Normale technische voorraad	„ 200.—	Voorverkopen	„ 480.— ⁷⁾
Voorinkopen	„ 100.—	Contractcrediteuren	„ 100.—
Contractdebiteuren	„ 480.— ⁷⁾	Vereist vermogen	„ 420.—
Debiteuren	„ 100.—		
Liquide middelen	„ 40.—		
	f 1020.—		f 1020.—
	f 1020.—		f 1020.—

Uit het voorgaande vloeit een oordeel over de doelmatigheid van het ma.r.e.v.-systeem voort. Dit systeem houdt meer vermogensstijging vast dan nodig is voor de verzekering van de continuïteit van het bedrijf, doordat (indien we de vorenstaande gestyleerde balans nogmaals gebruiken) geen rekening wordt gehouden met de reële omstandigheid dat de hoogte van de voorinkopen geen invloed heeft op de „algemene” vermogensbehoefte, aangezien tot de hoogte van de gecontractueerde waarde der voorinkopen beschikt kan worden over de post „Contractcrediteuren”. Hieraan wordt niets afgedaan door de motivering die *Van Muiswinkel* aanvoert tegen het in mindering brengen van voorverkopen en termijnverkopen bij de bepaling van de ma.r.e.v., nl. dat elke voorverkoop en elke termijnverkoop in wezen het innemen van een speculatieve positie à la baisse betekent doordat bij prijsstijging de opbrengst uit voorverkopen niet voldoende is voor de financiering van de werkelijke vervangingskoop. Op zichzelf is deze opmerking wel juist, doch ze is mutatis mutandis evenzeer van toepassing op de wel in de ma.r.e.v. begrepen voorinkopen. Een en ander impliceert dat naar mijn mening het ma.r.e.v.-stelsel niet door de fiscus kan worden aanvaard.

Tenslotte een drietal opmerkingen. Ten eerste: *Van Muiswinkel* noemt als bijkomend voordeel van het ma.r.e.v.-stelsel dat toepassing van dit stelsel op deelbare voorraden ten gevolge heeft dat dan een gesloten theorie geldt voor deelbare en ondeelbare voorraden doordat de vervangingswaardeleer het ma.r.e.v.-stelsel reeds zou toepassen met betrekking tot de duurzame produktiemiddelen. Mijns inziens wordt een dergelijk resultaat terecht door deze schrijver als een voordeel gezien. Een verschillende behandelingswijze is slechts dan juist te achten indien deze onvermijdelijk uit het verschil in karakter van de beide soorten voorraden (i.c. uit het al of niet deelbaar zijn) voortvloeit.

Kenmerkend met betrekking tot duurzame produktiemiddelen is, dat het bedrijf gedwongen is enerzijds een grote technische voorraad aan te houden en anderzijds - behalve op de momenten van aanschaffing - een aanzienlijk manco te hebben in de vorm van verbruikte werkeenheden. Beide verschijnselen doen zich echter ook voor in de jaarcyclus van de voorraad vlottende goederen bij een suikerfabriek. Daarom zou een onderling verschillende beschouwingwijze van enerzijds voorraden vlottende goederen en anderzijds voorraden gebonden werkeenheden onjuist zijn. Een verschil in benadering kan echter zowel bij de gebruikelijke toepassing van het vervangingswaardebeginsel als bij toepassing van het normale-technische-voorraad-stelsel, alsook bij hantering van het ma.r.e.v.-stelsel worden vermeden. Voorwaarde daartoe is, dat men zich richt op handhaving

⁷⁾ 171½ % van f 280.—.

van een grootheid die voor deelbare voorraden in beginsel dezelfde is als voor ondeelbare. In de gebruikelijke beschouwingswijze zal deze grootheid de normale economische voorraad moeten zijn (d.w.z. bij grote diversiteit de gemiddelde en bij bijv. de voorraad vlottende goederen van een suikerfabriek of het gebouw van een veembedrijf de maximale economische voorraad); in het normale-technische-voorraad-stelsel zal deze grootheid de normale technische voorraad moeten zijn zoals deze door *De Jong* is gedefinieerd en in het ma.r.e.v.-stelsel zal als te handhaven grootheid de ma.r.e.v., zoals door *Van Muiswinkel* omschreven, genomen moeten worden.

De tweede opmerking betreft de reeds genoemde opvatting dat het bedrijf prijsrisico's op voorraden elimineert bij het handhaven van de *economische* voorraad op nul. Uit het artikel van *De Jong* valt hieromtrent een conclusie te trekken die echter niet uitdrukkelijk vermeld is. Deze conclusie is, dat het prijsrisico als zodanig bij een dergelijke handelwijze wordt geëlimineerd doch dat de invloed op de jaarresultaten niet wordt uitgeschakeld. Dit laatste is een gevolg van de omstandigheden dat het prijsrisico dat op de normale *technische* voorraad gelopen wordt bij een economische voorraad van nul eenheden weliswaar tegengesteld is aan en van gelijke absolute grootte is als het prijsrisico dat gelopen wordt op de overige componenten van de economische voorraad, doch dat de invloed op de jaarrekeningen van deze beide risico's en derzelve gevolgen verschillend is. Immers, bij *prijsstijging* moet de waardestijging van de normale technische voorraad worden vastgehouden en kan dus niet strekken tot compensatie van het verlies dat veroorzaakt wordt door de toeneming van de geldswaarde van het (negatieve) saldo van de overige componenten van de economische voorraad; bij prijsdaling behoeft het verlies door waardedaling van de normale technische voorraad niet te worden gecompenseerd met de winst welke veroorzaakt wordt door de daling van laatstgenoemd negatief saldo indien dit verlies ten laste van vroegere vastgehouden waardestijgingen kan worden gebracht dan wel (indien dit laatste niet of niet geheel mogelijk is) ten laste van het overige vermogen kan worden gebracht doordat op het lagere niveau de functie van de voorraad op adequate wijze wordt vervuld.

Dit betekent dat de invloed van *prijsstijgingen* op de jaarresultaten wordt uitgeschakeld indien de economische voorraad gelijk wordt gehouden aan de normale technische voorraad in plaats van aan nul. Het betekent tevens dat ook de invloed van prijsdalingen bij laatstgenoemde positie wordt uitgeschakeld, indien de waardedaling van de normale technische voorraad ten laste van vroegere vastgehouden waardestijgingen dan wel ten laste van het overig vermogen gebracht kan worden.

Prijsdalingen die niet aan de in de vorige zin vervatte voorwaarde voldoen hebben echter bij het aanhouden van een economische voorraad ter grootte van de normale technische voorraad wél invloed op de jaarresultaten; *deze* invloed is slechts uit te schakelen indien de economische voorraad wél gelijk wordt gehouden aan nul.

De derde tevens laatste opmerking heeft betrekking op een situatie die niet expliciet door *De Jong* wordt besproken, nl. op de situatie van een bedrijf dat economisch gedwongen is om boven de normale technische voorraad vermogen

geïnvesteed te hebben in vooruitbetalingen op voorinkopen, teneinde de beschikbaarheid van de normale technische voorraad in de toekomst te verzekeren. Deze vooruitbetalingen zijn dan voor de continuïteit van het bedrijf even onmisbaar als de normale technische voorraad. Hetzelfde, doch tegengesteld, geldt voor aan de bedrijfsuitoefening inhaerente, op voorverkopen vooruitontvangen bedragen. De conclusie is dat bij bedrijven waar deze omstandigheden zich voordoen die vermogensstijgingen moeten worden vastgehouden die het gevolg zijn van waardewijzigingen van de algebraïsche normale som van noodzakelijke technische voorraad, onvermijdelijke vooruitbetalingen op voorinkopen en aan het bedrijf inhaerente vooruitontvangen bedragen op voorverkopen; hierbij moet onder normale som bij grote diversiteit het gemiddelde en bij geringe diversiteit het maximum van deze som worden verstaan. Indien het maximum optreedt op tijdstippen dat geen vooruitbetalingen uitstaan (doordat deze slechts uitstaan in perioden waarin de technische voorraad relatief laag is) en geen vooruitontvangen bedragen voorkomen, dan is de normale som derhalve gelijk aan de normale technische voorraad.
